

MENS EN WERELD

Vakantie als feest

't Is een risico! U gaat met vakantie, of bent met vakantie. Of u bent met vakantie geweest. In het eerste geval leest u deze regels misschien niet door gebrek aan tijd. In het tweede geval is het nu geen tijd tot lezen. En na de vakantie... geen tijd om te lezen. Zeker niet over iets dat u al achter de rug hebt.

Misschien zijn deze regels geschreven voor niemand speciaal. In geen van drie genoemde gevallen is het nodig u bezig te houden, tijd of geen tijd. Stel dat iemand u zegt: „Wát, heb je dat vakantienummer van Mens en Wereld niet gelezen? Heb je wat gemist zeg!” Dat heeft iets van sommige lieden die voortdurend met overgave beweren dat je die ene film beslist niet mag missen. Heb je die ene toevallig gezien, dan gaat 't net over een andere. We hebben een overschot van steengoede lezens-, wetens- en bezienswaardigheden die als even zovele evenementen een blijvende reeks vormt waarmee we elkáár achtervolgen, om elkáár op de been te houden.

Het is vakantietijd. Is dit ook úw tijd, dan hoeft u niet op de been te blijven. Het enig nodige is een zijnswaardigheid te hebben, ont-heven van alles wat moet, en dus van elk gevoel ergens tekort te schieten. Neemt u geen vakantie? Dat is uw zaak. Maar u bent toch niet als Scrooge uit het verhaal van Dickens die te vrekkelig was om Kerstfeest te vieren? Die zelfs vergat dat het feest was ondanks hemzelf. Vakantietijd is het ondanks u of wie ook. Dat betekent dat er een „men” is die een of meer weken gelegenheid heeft anders te zijn dan anders. Het betekent dat de een in dat aantal vrije dagen een tijd-race houdt en topprestaties levert die in zijn dagelijks werk niet voorkomen. De ander doet precies andersom, doordat hij geen steek uitvoert. Het betekent dat men méér, of juist minder puzzelt, luiert, tuiniert of met z'n kinderen optrekt. Dat er méér of minder slaap-, laxeer- of hoofdpijnmiddeltjes nodig zijn, of tabletjes tegen wagen-, zee- of luchtziekte. Eén ding is hoofdzaak: niemand is in zijn vakantie tot iets verplicht. Zelfs niet tot het nemen van vakantie. De keus is aan u.

En daar zit 'm de kneep. Wie van ons zal uit-maken hóe vakantie gehouden moet worden? Of iemand zijn vakantie al dan niet goed besteedt? Er zijn onbepaalde mogelijkheden. En Mengelberg had beslist ongelijk toen hij eens, wandelend langs het strand tijdens een zons-ondergang, beweerde dat het vrouwtje achter haar geraniums in de vensterbank, minder geluk kon beleven dan de mens bij de verheven aanblik van dit natuurgebeuren.

Dit betekent niet dat u nu dolgelukkig moet zijn met een uitnodiging om mee te gaan met de Zon-Expres naar Corsica waarbij u erop kunt

rekenen onderweg te worden voorzien van feest-neuzen en de pret rondom een al dan niet denk-beeldig bruidspaar op huwelijksreis. Het be-tekent evenmin dat u de Kaas-Expres moet nemen waarmee u, al kaas etende, in Alkmaar belandt om te zien hoe de souvenir-, film- en foto-industrie er wel bij vaart dat het verhaaltje van Nederland als land van koeien en wind-molens in ere wordt gehouden.

Vakantie houden is niet gebonden aan enige vorm of stijl, en daarom niet te verbinden met een of ander bestaand patroon. Het is vrije tijd los van elke regel waarmee we gewoon zijn te leven of geleefd te worden. Vakantie is een kunst. En een opgave om zelf te beslissen hoe eigen vrijheid kan worden beleefd. Daarom is het geen feest met spelregels waaraan we hou-vast hebben. Behalve voor kinderen die meer hebben van spontane feestvreugde naarmate de regels ontbreken.

Of u zich gereed maakt om morgen de trein te nemen naar het bergland waar u als woest uitzierende baardmannen van berghut tot berghut wilt trekken, of voorkeur geeft aan het huisje op de Veluwe met het witte bankje in het grint;

Wij wilden dit vakantienummer van Mens en Wereld anders dan anders maken. In verband daarmee moesten onder meer het Kritisch Al-lelei, de rubriek „Ik denk er zo over” en enkele andere bijdragen tot het volgende nummer be-waard blijven.

of u de grachten van Amsterdam wilt doorvaren omdat u de zeventiende eeuw moeilijk kunt ver-geten; of dat u de Euromast in Rotterdam wilt beklimmen om de toekomst te aanschouwen, wie zal u weerhouden?

Blijf thuis als 't u zint. Mèt uw geranium, uw kladschrift, uw duivenhok of die etude van Chopin die u nooit onder de knie krijgt. Reis urenlang om de zonsondergang van Mengelberg te zien aan de Hardanger Fjord in Noorwegen, of trek voor het zevende jaar naar Groet waar u op een slingerend duinpaadje ééns de ontmoet-ing van uw leven hebt gehad. Het is om het even.

Waar dat u zich ook keert of wendt... er is alle reden u van harte een goede vakantie toe te wensen.

Maar, ondanks alle gemis aan houvast, èn uw grenzenloze vrijheid om alle windstreken te bezeilen:

Maak er een ècht vakantiefeest van! *VL*

VAKANTIENUMMER

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
15e jaargang no. 16 – 20 augustus 1960

Recreatie en Zuid-West-Nederland

Zijn natuur en techniek onverzoenlijke vijanden?

Het is met het begrip „recreatie” zoals met vele andere begrippen: vóórdat men erover gaat nadenken, heeft men er vaak al een zeer persoonlijke interpretatie aan verbonden en dit belemmert dan het trekken van juiste conclusies.

Wanneer planologen verklaren, dat „de mens” een bepaalde oppervlakte recreatieterrein nodig heeft, dan hebben zij tevoren een serie beperkingen aangebracht in hun gezichtsveld. Terecht, van hun standpunt. Maar de leek, die hun beschouwingen hanteert, loopt het gevaar, de proporties uit het oog te verliezen.

„De mens” kan op allerlei manieren recreatie vinden. Wat aan A ontspanning biedt, is voor B een kwelling; wat X los doet komen, beklemmt Y. Er zijn mensen, die onrustig worden, als de radio zwijgt, zelfs in hun vakantie; er zijn er ook, die pas echt tot zichzelf komen in de stilte. De een moet klimmen of spitten; de ander verkiest zonnebaden of een dutje. Wie gewoonlijk eenzaam is, hoopt op contact; wie dagelijks met mensen omgaat, zoekt het isolement; en ook dit is alweer te algemeen geformuleerd.

Kortom: wat iemand als recreatie ervaart, hangt af van persoonlijke geaardheid, leeftijd, milieu, beroep, stemming, gezelschap en toeval.

Brengt men de recreatie in verband met Zuidwest-Nederland, dan moet men zich wel tot de openluchtrecreatie bepalen en in het bijzonder tot de massa-recreatie. Daartoe dwingen de omstandigheden.

Op verschillende plaatsen in de Delta is een sterke industriële ontwikkeling in voorbereiding (bijv. de Sloe en Kreekrak) of reeds begonnen (bijv. in de omgeving van de Nieuwe Waterweg). Daarmee gaat gepaard het ontstaan van grote concentraties van mensen, die merendeels werkzaam zijn in gemechaniseerde bedrijven. Dit betekent: ingrijpende wijzigingen in het grondgebruik en in het arbeidsklimaat. Agrarische gronden worden in beslag genomen voor industrievestiging, woningbouw en verkeer; landarbeiders worden fabrieksarbeiders; stedelijke gewoonten dringen het platteland binnen.

Twee hoofdvragen

Zo rijzen twee hoofdvragen: 1e. Hoe ordenen we de ruimte zo doeltreffend mogelijk? 2. Hoe bewaren we de mens temidden van machines, pijpleidingen en werkschema's?

Planologen en sociologen laten hun stem horen. Zij herinneren eraan, hoe in het verleden telkens de mens in de knel geraakt is, doordat men de weg van de minste weerstand heeft gekozen en het bedrijfsbelang te eng heeft bekeken. Dat mag geen tweede keer gebeuren: tijdig dient open ruimte te worden gereserveerd. In de woonwijken zelf behoren groen en speelterreinen de bewoonbaarheid te waarborgen. Op zekere afstand ervan behoren „de vrije natuur”, „de frisse lucht”, „het wijde land” te compenseren, wat de stadsbewoner mist. Hij moet zichzelf worden en op zijn verhaal komen; hij wil „een ander mens” zijn, zich her-boren voelen; hij zoekt... re-creatie.

De wens wordt tot norm: om de mens te bewaren, moeten we recreatiegebieden scheppen. En daarmee is het kwartet van de planoloog compleet; vier factoren tracht hij in evenwicht te brengen met elkander: werken, wonen, recreatie en verkeer.

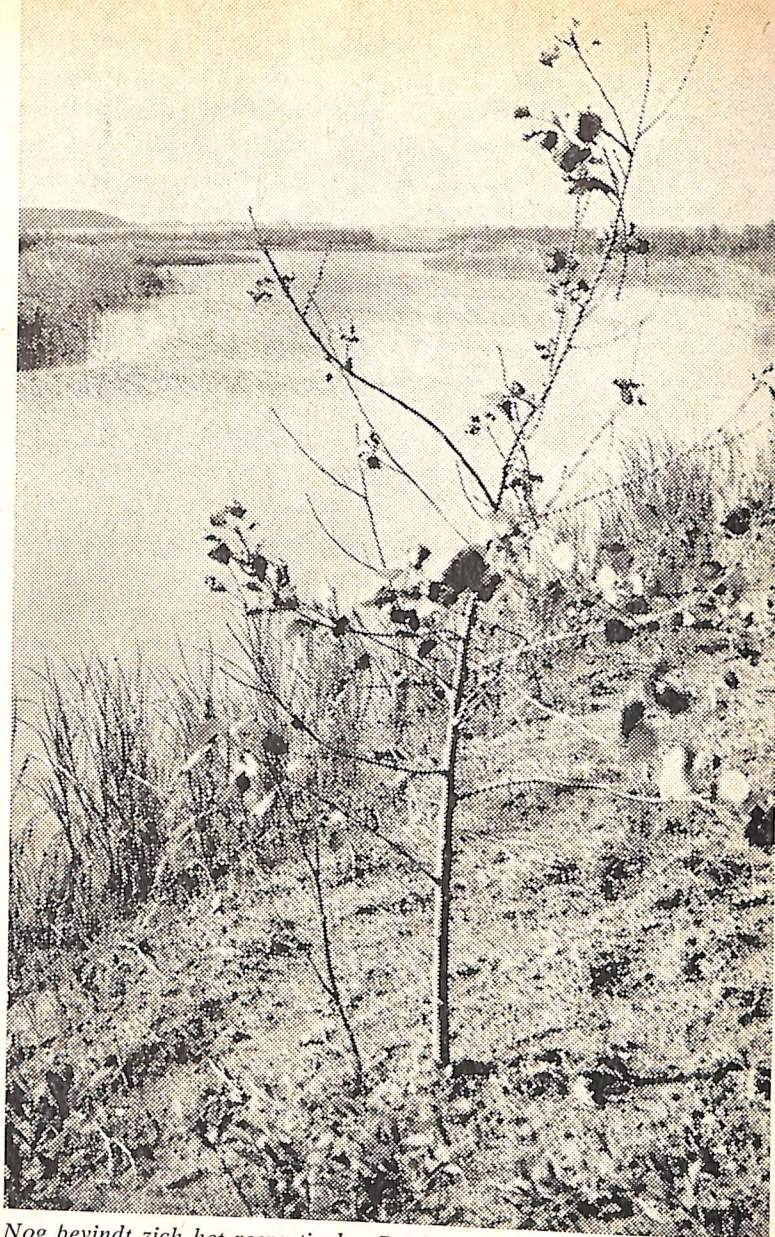
Door vooral de openluchtrecreatie te belichten, zet ik een groot aantal andere vormen van recreatie buiten discussie. Althans in schijn; want in feite wandelen ze door de achterdeur weer binnen.

Alternatieven nodig

Het woord „openluchtrecreatie” duidt de recreatievormen aan, welke met de openlucht samenhangen; bijvoorbeeld veldsporten, baden, wandelen, fietsen, kamperen. Maar het weer is in Nederland een onberekenbare factor, die noopt tot het voorbereiden van alternatieven. En de mens laat zich – Huxley ten spijt – nog niet volledig in schema's vangen. Vandaar dat men in de praktijk niet volstaan kan met het toegankelijk maken van strand, duinen, bos en open binnenwater (door aanleg van wegen en parkeergelegenheid), maar allerlei nevenvoorzieningen moet treffen: consumptie-lokaliteiten, zwembaden, speelvelden, aanlegsteigers, jachthavens, toiletgebouwen, openluchttheaters, dans- en filmzalen, benzinestations, garages, kampwinkels enz. enz.

Zo komt het, dat het recreatievraagstuk niet alleen een ruimtelijke kant heeft, maar ook een financieel-economische. Het seizoenbedrijf levert bijzondere risico's op; verscheidene vormen van openluchtrecreatie trouwens zijn in beginsel onrendabel. Dat plaatst de Overheid voor verstrekkende beslissingen.

Diverse omstandigheden werken daarbij belemmerend. In de eerste plaats is het nog geenszins „gemeen goed”, dat recreatie een algemeen belang is. Wel dringt steeds sterker het besef door, dat de moderne produktie-methoden gevaren in zich bergen. Hoe gemakkelijk kan spe-

Nog bevindt zich het recreatieplan Brielse Maas in een pril stadium; het moest intussen al weer worden herzien als een gevolg van de onstuitbare opmars van verkeer en industrie. Al is het gevaar dat het Brielse Meer daaraan ten offer zou vallen afgewend, afgewacht moet nog worden of hier een zo ideaal watersportcentrum tot stand zal komen als de ontwerpers van het oorspronkelijke plan zich hadden voorgesteld.

cialisme tot eenzijdigheid en bekrompenheid ont-aarden; en zou het beeld van de fabrieksarbeider uit Chaplins „Modern Times” ons zo helder voor de geest staan, als het niet de karikatuur van een dreigende werkelijkheid was? Toch aanvaardt niet ieder de openluchtrecreatie als een noodzakelijk tegenwicht. En de gedachte, dat goed-gedoseerde recreatie de produktiviteit verhoogt, ontmoet in het bedrijfsleven nog wel weerstand.

Daar komt bij, dat het onderscheid tussen „recreatie” en „vermaak” niet steeds scherp in het oog wordt gehouden. Kan men het een boer kwalijk nemen, dat hij zijn grond niet graag afstaat voor het vermaak van de stedeling?

Sterke wisseling

Het is dus niet vreemd, dat bij het afwegen van tegenstrijdige belangen veelal de recreatie „te licht bevonden” wordt. Zou dat misschien voor een deel te wijten zijn aan eenzijdigheid in de propaganda? Wordt er niet te veel met absolute normen en binnen een te klein territorium gewerkt? De recreatiebehoefte wisselt sterk; grote intensiteit op top-dagen wordt gevolgd door perioden met matig bezoek. Wat gisteren voor de massa „niet te fietsen” was, ligt vandaag binnen het bereik van bromfiets of scooter. Het is bekend, dat van grote recreatieterreinen vaak slechts een klein deel geregeld „gebruikt” wordt. Dat alles noopt tot voorzichtigheid...

Het is niet mijn bedoeling, de recreatiebehoefte te bagatelliseren; integendeel: ik ben ervan overtuigd, dat die behoefte groeiende is en voorlopig zal blijven groeien. Maar juist daarom doet men verstandig, door niet onnodig tegenstellingen te kweken.

Fraai voorbeeld

Vaak is het mogelijk, de reële behoefte te bevredigen, zonder agrarische bedrijven aan te tasten. Soms kan „samenspel” wonderen doen. Een fraai voorbeeld biedt het Recreatieplan Brielse Maas; althans in zijn oorspronkelijke opzet.

Na de afdamming van de voormalige zee-arm in 1950 heeft het provinciaal bestuur de droogvallende buitendijkse gronden voor een groot deel een agrarische bestemming gegeven, maar tegelijk een complex van oeverstroken uitgespaard. Deze heeft men door een met smaak aangebrachte beplanting ontwikkeld tot een aantrekkelijke recreatie-rand langs het watersportgebied van het Brielse Meer, omsloten door een prachtig polderlandschap.

Helaas kreeg het particulier initiatief weinig tijd, om de geboden kansen te grijpen; in 1957 verscheen plotseling het Plan-Europoort. Bulldozers ploegden West-Rozenburg om tot een soort vulkaangebied; op zichzelf zeer indrukwekkend, maar voor het Brielse-Maas-plan een dolkstoot in de rug. Letterlijk en figuurlijk. De noordelijke oever werd tot een dreigende vesting van grauwe puinbergen en stuivende zanddijken. En het watersportgebied verloor een van zijn grondslagen: het isolement. Nog niet eens zozeer voor de zeiler – want voor hem kunnen ook kranen en schoorstenen „het andere” vertegenwoordigen – maar vooral voor de massa. Wie dagelijks in haven of industrie werkt, wil in zijn vrije tijd daarvan los komen.

In het defensief

Het Provinciaal Bestuur geraakte in het defensief. Het liet een herzieningsplan ontwerpen. Volgens dit plan zal een deel van de Brielse Maas in zuidelijke richting verschoven worden; een langgerekte strook van verkeersverbindingen en groen zal het recreatiegebied scheiden van de

bedrijfsterreinen. Daartoe wil men enkele honderden hectaren agrarische grond opofferen; bovendien moet men de oppervlakte van het Brielse Meer aanzienlijk verkleinen, hetgeen nadelige gevolgen heeft voor de zoetwatervoorziening. Is het wonder, dat het nieuwe plan veel meer tegenkanting ontmoet dan het oude?

Een gewaarschuwd man telt voor twee. Zeker zal men zich de ervaringen, met de Brielse Maas opgedaan, ten nutte maken bij het bepalen van het recreatiebeleid in het Deltagebied. Vóór alles is duidelijkheid nodig; inzicht in de reële behoefte; vermijden van gemeenplaatsen.

Wellicht zal het mogelijk blijken, met minder terrein méér recreatie te bieden, door de beschikbare bronnen efficiënt te gebruiken. Elke nuchtere toeschouwer weet, dat bermen voor velen meer aantrekkelijkheid bezitten dan bossen; en dat de massa vaak massa wil blijven ook als zij uitzwermt. Men kan persoonlijk het alleen-zijn in de rimboe verkiezen, maar waarom zou men de menigte niet concentreren, als zij dit wenst? En is het niet praktischer, de luidruchtigen elders hun kans te geven, dan u te ergeren als zij uw pad kruisen?

Samenspel gewenst

Zo kan er een samenspel zijn van verschillende recreatievormen. Ook een samenspel tussen de recreatie en het agrarische bedrijf. Als de ene hand de andere wast, worden beide schoon als de recreant bij voorkeur de minst vruchtbare gronden opzoekt en boer en tuinder zorg besteden aan het uiterlijk van hun landerijen, dan kan de „agrarisch-recreatieve ruimte” een verheugende werkelijkheid worden.

Wanneer men de toren van de Brielse Dom beklommen heeft en, noordwaarts turende, op Rozenburg olietanks ziet verrijzen, is men geneigd, industrie en recreatie onverzoenlijke vijanden te noemen. Maar wie, staande op zo'n olietank, de Brielse Maas bekijkt, voelt dat een samenspel ook hier nodig is. Het behoud van de atmosfeer van de aloude zee-arm is offers waard. Een atmosfeer van vrijheid in de ruimste zin; vrij van gekaker en sleur; vrij van geraas, roet en stank. Onmisbaar complement van een voor Nederland onmisbare bedrijvigheid. Mogen

Ik eet het brood

*Ik eet het brood dat kleur heeft van aarde.
Ik drink het water dat kleur heeft van niets.
Een man ben ik:
het brood bemin ik, en het water.
Gelukkig ben ik op de sombere aard te zijn
in het beweeglijk waanbeeld van het heden.
En ik zie mijn minderende kracht
in de spiegel van een dageraadsdroom.*

Herman van den Bergh, Steenen tijdperk,
Em. Querido's uitgeverijmaatschappij;
Amsterdam, 1960.

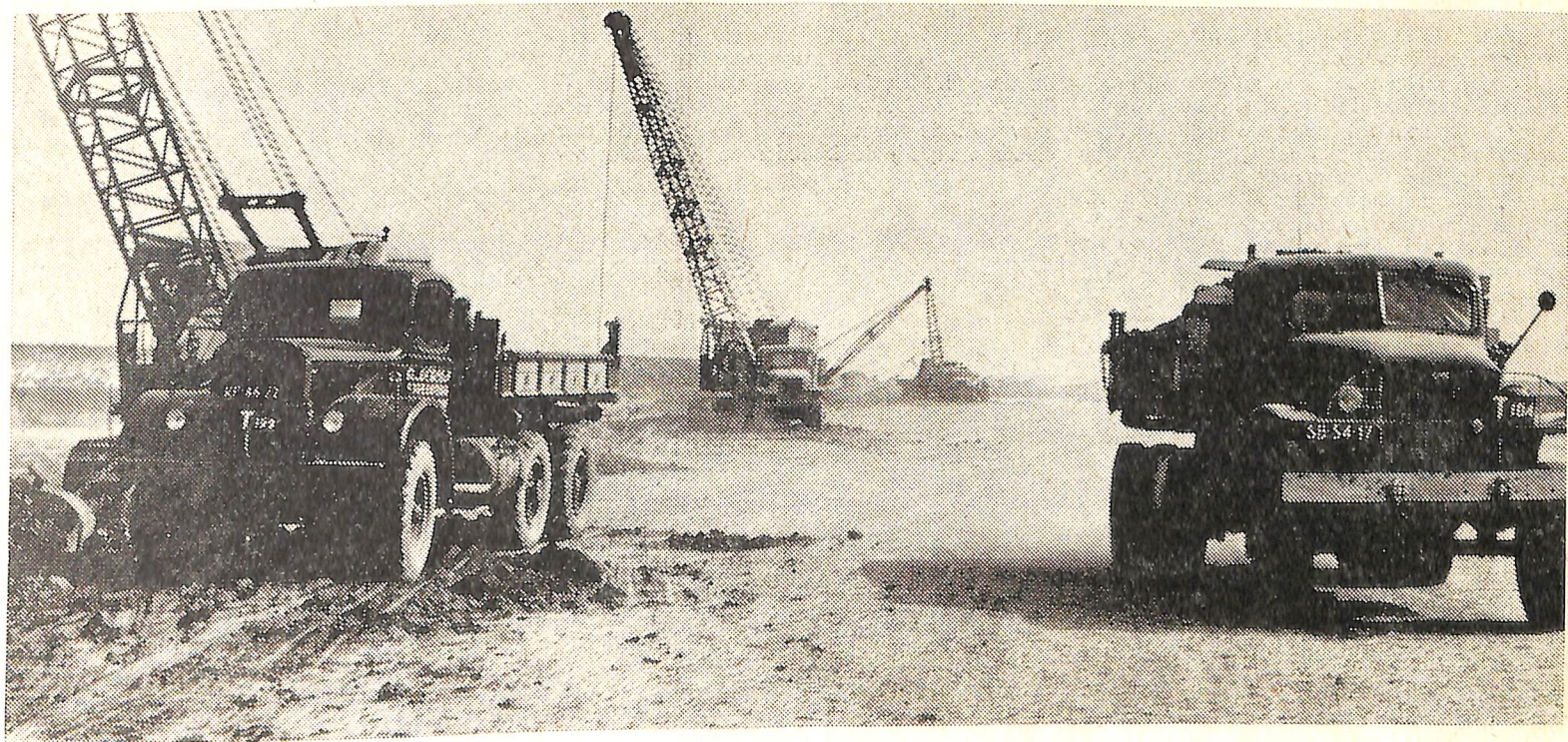
we vertrouwen, dat de industrie dit zal begrijpen en meespelen?

Hoe dit ook zij, men kan beter voorkomen dan genezen. Door tijdig de industrie ruimte te verschaffen, stelt men landschap en water veilig. Alweer: mits er samenspel is. Tussen de overheden onderling en tussen overheid en burger. Het is prettig, dat de recreatie steeds meer erkend wordt als een belang, waarvoor gelden beschikbaar gesteld moeten worden. Maar wij zijn er pas, als ook de burger zelf bereid is, voor het genot van recreatie te betalen. Want de tijd, dat het ontsluiten en onderhouden van recreatiegebieden niets kostte, ligt achter ons: definitief.

De meeste mensen – aldus Jean Rostand – komen pas in beweging door een bepaalde instructie of een bevel. Laten we hopen, dat de recreatie nog door velen als een spel ervaren wordt, dat zij vrijwillig en van harte meespelen.

S.

Onweerstaanbaar dringt de techniek op. Met groot materiaal wordt op het eiland Rozenburg gewerkt aan het graven van Europoort, het grootscheepse project dat Rotterdam een haven vlak aan de zee moet bezorgen. De stadsmens die de stilte zoekt, zal zijn heil elders moeten vinden.

De zwemmer | Een vakantieverhaal

Het was geen opzet, geen afspraak, maar zo liep het nu eenmaal. Zij voorop, ik onmiddellijk achter haar aan, strompelden we over de puntige rotsgrond en over de verlaten keienstrandjes tot waar geen mens meer te bekennen viel. Een uitermate vermoeiende tocht, ook al doordat de zee zo luidruchtig was dat we elkaar moesten toeschreeuwen om elkaar te verstaan. Er stond een stormwind en er was totaal geen zon, en ik liep me al te verwijten dat we niet rustig in het dorp gebleven waren; wat was er hier te beleven behalve dat het er nog naargeestiger was dan daarginds? Maar toen stonden we stil, beiden hijgend als vluchtelingen, en terwijl ik ontstemd, ontredder om me heen keek, eerst over de zee, toen over het rotsige land, hoorde ik haar zeggen: Hier gaan we liggen, hier hebben we rust. – En ze strekte zich languit op het smalle keienstrand en richtte de blik omhoog. Hier, zei ze toen nog, hier kan je vergeten dat er nog andere mensen bestaan dan jij en ik, hier ben je precies tussen de wereld en de zee in, in een soort nie-

Met toestemming van en onder dankzegging aan de uitgever J. M. Meulenhoff te Amsterdam nemen wij in dit vakantienummer uit de bundel „Overdag” een vakantieverhaal over van de onlangs overleden schrijfster Anna Blaman, een prachtig voorbeeld van haar ongemeen groot talent.

mandslaan. Denk nu maar nergens meer aan. Luister naar de zee en kijk het heelal binnen, iets heilzamer bestaat er niet. – Ik was niet gaan liggen, ik bleef zitten, stug, rechtop, alsof ik zó weer zou opspringen om verder te gaan. Ik zei: Heilzaam! Dat zei je toch? – De golven raasden ons tegemoet en het heelal was potdicht. Maar toen ik opzij keek naar haar gezicht zag ik dat ze glimlachte, ze was er zeker van dat ze wijzer was dan ik. Waarom ging ik dan ook niet liggen, hier, tussen de lage rotsen, tegen de wind beschut, op zo'n eenzame plek dat het menselijk wel en wee meteen een mensenleven ver weg scheen? Waarom deed ik dat niet, tot mijn eigen behoud? – Op zo'n eenzame plek, waren we hier dan werkelijk samen? Ik keek spiedend om me heen en ontdekte toen meteen al dat er misschien honderd meter verder nóg iemand was. Dat had ik trouwens nooit eerder kunnen ontdekken, want hij moest zich achter één van de rotspunten hebben ontkleed en nu zag ik hem het water tegemoet lopen om te gaan zwemmen. Daar is anders nóg iemand, zei ik. Ze bevoogd zich niet, ze bleef met een luie vredige glimlach omhoog staren. Niet kijken dan, raad ik je aan. – En toen: Ik zou trouwens niet eens meer kunnen kijken, ik lig hier als een steen tussen de stenen van het strand, als een stofje op de bodem van het heelal. – En zonder ook naar mij te kijken zocht ze met een blindelings gebaar mijn hand en zei: Doe mij maar na, het is heerlijk, niets doen, niets denken, alleen maar bestaan... En terwijl ze mijn hand bleef vasthouden: Er is dan ook niets meer dat me kan raken en niets meer dat er van mij uit kan gaan... behalve dat: wees steen met de stenen, een stofje in het heelal. – Maar al klonk dat als een gebod, als een verlossende toverspreuk vanuit het geheim van de natuur rondom, het had geen vat op me. Ik bleef wie en wat ik was, ik

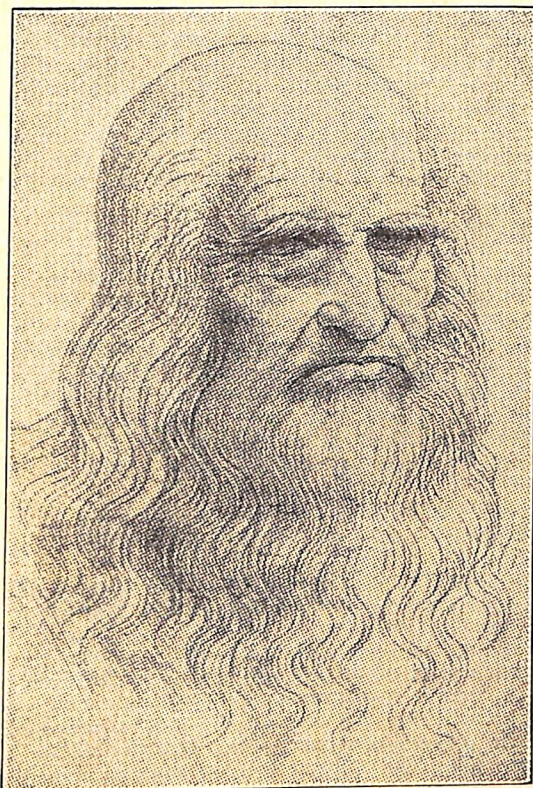
bleef doodeenzaam mezelf en keek verloren over het strand en de zee. Ik zag: De zwemmer had nu bijna het water bereikt. Hij liep zeer omzichtig, de rotsgrond en de keien moesten hem wel pijn doen, en toen bleef hij aarzeland staan. Het water was natuurlijk ijskoud en bovendien hadden de golven bij het teruglopen een enorme zuigkracht. Luister, hoeveel keistenen er worden meegesleurd, met een snerpend geluid, als met wagenvrachten tegelijk! Het was eigenlijk waanzinnig om nu te gaan zwemmen... Je kunt het niet, hoorde ik naast me, je blijft zitten en je kijkt. Zolang er nog één mens te bespeuren valt kom jij niet tot rust. – Ze streelde mijn hand: Ik zou haast denken dat je waanzinnig veel van mensen hield. – O, dat weet ik zo niet, zei ik. Vanochtend bijvoorbeeld, ging ze verder, in die winkel en daarna in dat restaurant, daar dacht ik ook al zoiets. – O ja? En waarom dan wel? – Ach, dat weet je best, zei ze en toen hield ze haar hand stil op de mijne. Natuurlijk, we hadden een blik van verstandhouding gewisseld, eerst om die vrouw achter de toonbank die alles fout deed, het afwegen, het afrekenen, want o ze was zo bang van die man van haar die met ijskoude hilariteit en met kleinzielige haat in zijn ogen stond toe te kijken hoe slecht ze zijn winkel dreef... en daarna om dat kind in die restauratiezaal dat de bevelen van zijn moeder opvolgde alsof zijn leven ervan afhing, en o die keiharde franse stem en dat panische schuwe gehoorzamen zoals een hond dat kan doen, waar anders de zweep overheen gaat! Maar goed, een blik van verstandhouding, wat zegt dat nog? Toch zeker niet dat je elkaar begrijpt. En zij, naast me, is zo anders dan ik, mijn antipode; ze kan, als 't moet, zelfs lachen waar ieder ander huilen zou. Maar jij, zegt ze dan plotseling, jij bent altijd-weer-aan het slachtoffer van je fantasie, jij ziet meteen een heel leven achter zo'n onbetekenend voorvalletje; je ziet de kruideniersvrouw en dat kind in het concentratiekamp van de liefdeloosheid, je ziet hoe ze geestelijk verhongeren, gepijnigd worden, tot waanzin gebracht en uiteindelijk als beesten sterven. – Ik keek de zee over. Neen, zei ik zonder mijn blik van de zee af te wenden, neen, zo is het niet, zo'n melodramatisch verhaal, hoezeer het ook waar zou zijn, heb ik er in ieder geval niet achter gefantaseerd. Maar hoe het dan wel is, dat is moeilijk te zeggen... Ondertussen zag ik de zwemmer met de branding worstelen, vastberaden, doelbewust; hij dook onder de hoog aanstor-

mende golven door, zwom dan drie, vier slagen en dook dan weer. Het was een mooi gevecht van list tegen geweld. Straks was hij wel door de gevaarlijke branding heen en zou hij in een gebied komen waar de zee nog ternauwernood zee mocht heten; het deed eerder denken aan een enorme warreling van machtige reptielen, giftig groen, met schuimkoppen... En ondertussen voelde ik dat zij naast me mijn hand weer begon te strelen en hoorde ik haar zeggen: Vergis ik me dan? Wat ging er dan toch in je om? – Ik trok mijn hand los, want het zou kunnen dat ze zou moeten lachen en daarom keek ik haar ook niet aan toen ik zei: Wat mij bezighield was meer de mentaliteit van die twee anderen dan het lot van hun slachtoffers... ik weet niet of je me begrijpt. – Ze lachte, luidop. Natuurlijk, Anna, zeg het maar! Wees niet bang voor een woord waar heel de wereld al mee koketteert. Liefde! Er moest wat meer liefde zijn! Dan zou de kruideniersvrouw zich op slag veilig voelen en afwegen en afrekenen als de beste, en dan leefde het jongetje niet meer in zijn concentratiekamp maar speelde het als een gewoon onbevengd jongetje op het strand met andere jongetjes! – En weer lachte ze, niet boosaardig, maar zelfverzekerd, geamuseerd, omdat alweer het bewijs geleverd was hoe goed ze me kende, beter dan ik mezelf kende als ik haar geloven moest. Ik keerde me naar haar toe en zei bits: Je houdt me voor een idioot, maar je vergist je weer. Ik heb het niet over liefde, ik pas wel op. Ik denk alleen nog maar aan een klein beetje redelijke aandacht, niet uit liefde voor elkaar (dat is te veel gevraagd, véél te veel), maar alleen om elkaar het leven mogelijk te maken. Luister – ik veranderde van toon, want nu meende ik dat ik werkelijk zou kunnen zeggen wat ik bedoelde – een klein beetje aandacht voor elkaar, bij wijze van menselijk fatsoen, aangekweekt als een gewoonte, alleen dat dus maar, hoe denk je dat de wereld er dan zou uitzien? – Ik keek haar dwingend aan, ik zag heel goed dat ze moeite had niet in lachen uit te barsten en zich maar net beheerste. Ze was tenslotte ook nog op me gesteld. En daarom ook raakte ze met liefkozende hand mijn gezicht aan, terwijl ze met trillende stem zei, trillend van ingehouden lachen: O, de wereld zou een paradijs zijn. Geen sterveling zou zich meer een schaap tussen de wolven voelen, geen sterveling zou meer verloren kunnen gaan. – Maar toen trok ze snel mijn gezicht naar zich toe, drukte haar wang tegen de mijne en fluisterde: Maar weet je dat het nooit, nooit zo zal kunnen worden? Onge-lukkige, hoogmoedige! Wat stel je je toch voor? Dat zou toch zijn het 'God ziet ons' onder de mensen opdelen... Dat zou dan voortaan zijn 'Wij zien elkaar'. Denk je dat in! – En werkelijk, toen werd het haar te machtig en ze barstte in lachen uit. Eén poging waagde ik nog, ik zei: En waarom niet? Is dat dan niet wat de mens

(Slot onderin pag. 5)

Vakantiemijmering over Leonardo

Leonardo da Vinci

Over een paar dagen begint mijn vakantie. In verband met een buitenlandse schoolreis van de kinderen heb ik haar wat later moeten nemen dan gewoonlijk. Het denkbeeld van de vakantiespreiding is voor mij voorlopig nog niet uitgevonden. Ik kan niet zeggen dat het mij buitensporig hindert, al heb ik natuurlijk ook wel last van de massabewegingen, die ik echter zoveel mogelijk uit de weg ga. Dan kan nog. Het merkwaardige van die bewegingen is immers dat zij zich in hoofdzaak toch altijd in een paar richtingen concentreren.

Maar ook buiten die gebieden is er nog wel heil te vinden. Wanneer iedereen graag tegen ieder ander wil kunnen zeggen, dat hij óók daar geweest is waar ieder ander geweest wil zijn,

wordt het bijzonder aantrekkelijk ergens heen te willen waar niet iedereen wil zijn geweest. In de periode waarin de meeste vakanties nog steeds vallen, is dat althans een oplossing van het massaprobleem.

Natuurlijk is het alleen een oplossing voor wie een bepaalde voorstelling van het begrip vakantie heeft. Het prettige daarvan is dat iedereen zijn eigen begrip nog mag hebben. Wie het hele jaar door een beroep uitoefent, dat hem onvoldoende of een volkomen eenzijdige voldoening schenkt, heeft misschien de behoefte om iets afwijkends te doen. Die behoefte ken ik niet. Weliswaar pleeg ik óók graag op reis te gaan, maar een reis is voor mij verandering van milieu of klimaat, niet van werkzaamheid. Schrijven is voor mij zien, nadenken, mijmeren, confrontatie van mijn individualiteit met de buitenwereld. Reizen is voor mij niets anders, en de behoefte mij rekenschap te geven blijft bestaan. Het reizen biedt daartoe bij uitstek gelegenheid.

Enkele jaren geleden bracht ik een maand in Italië door om mij voor te bereiden voor een studie over Leonardo da Vinci. Het was een regenachtige periode, hetgeen wel verdrietig was, maar niet zo erg bezwaarlijk voor het bekijken van het werk van de schilder. Ik wilde echter niet alleen het werk zien, maar ook de plaatsen waar hij leefde, niet alleen omdat dit pittoresk is, maar vooral ook omdat zulke zaken hun betekenis hebben kunnen. Een van de interessante belevenissen van deze reis was het bezoek aan de geboorteplaats van da Vinci, zoals dat enkele maanden tevoren het bezoek geweest was aan de woonplaats van zijn laatste jaren – en waar hij ook stierf – namelijk het Franse plaatsje Amboise aan de Loire.

Het was de enige voluit mooie dag van mijn Italiaanse reis en het loonde de moeite. Er zijn twee manieren om van Florence uit de plek te bereiken waar Leonardo da Vinci geboren is. Men kan de trein nemen naar Empoli en vandaar met een bus tegen de helling van de Monte Albano opklimmen naar het dorp Vinci, men kan ook rechtstreeks vanaf de Piazza Santa Maria Novella met een busdienst naar Vinci gaan. Rechtstreeks is een eufemistische uitdrukking, want ten eerste moet men dan nog op een overigens gezellig dorpspleintje na ongeveer een uur rijden van bus veranderen, maar bovendien duurt de rit, over een afstand van hemelsbreed

niet groter dan ongeveer 40 à 50 kilometer, meer dan twee en een half uur. Dat is natuurlijk veel minder dan in de tijd van Leonardo, toen de tocht naar Florence een kleine dag in beslag nam. En trouwens, ook Stendhal die te paard naar Vinci reed en langs de Arno tot Empoli, zoals hij het in zijn levensbeschrijving van de kunstenaar vertelt, heeft er nog wel een kleine dag over gedaan, wanneer men aanneemt dat het vervoer te paard in de ruim twee en een halve eeuw die de tocht van Stendhal van de geboorte van Leonardo scheidde, hetzelfde gebleven is en de wegen niet zo heel veel beter zullen zijn geweest.

De tocht vergoedt overigens veel, want het dorp Vinci ligt tegen de flank van de Monte Albano en men heeft een prachtig uitzicht over de hellingen die soms steil van de berg naar beneden gaan en overdekt zijn met wijngaarden en kleine bosjes, dan weer langzaam glooien en ruimte laten voor akkers. Het Toscaanse landschap met zijn olijfbomen daalt naar de vallei van Lucca. De berg in de rug van het dorp heeft iets geheimzinnigs.

Niét bij helder en zonnig weer en niet in onze tijd! Maar het moet anders zijn geweest, vijf eeuwen geleden, toen de begroeiing nog wild was, bergstromen langs de rotsen omlaag schoten, keien en stenen met zich voerden, en het schouwspel van de natuur op Leonardo een onuitwisbare indruk maakte, waardoor zijn ontwikkeling belangrijk en aanwijsbaar is beïnvloed.

Hij woonde zestien jaar lang in zijn dorp. Zijn vader, die notaris was, had altijd zaken te doen in Florence en liet de opvoeding van zijn zoon op zijn beloop. Het is eigenaardig dat Leonardo in de eerste jaren van bewustwording wel een grote weetgierigheid toonde, maar weinig aandrang tot studie. Hij leerde lezen en schrijven (maar nooit zonder fouten), deed een klein beetje kennis op van rekenen en wiskunde en nauwelijks iets van latijn. Hij heeft het zichzelf later nooit vergeven dat hij die eerste jaren zijn ontwikkeling zo verwaarloosde en ook toen hij zijn reusachtige kennis in latere jaren vergaard had, met eindeloos geduld en bovenmenselijke inspanning, bleef toch altijd het gevoel van onwetendheid hem kwellen.

Ten onrechte uiteraard, – en niet alleen, omdat hij toen méér wist dan men gewoon door studie weten kon (de dingen die hij niet kende, zou hij zich juist door studie in zijn jeugd inderdaad wel eigen hebben kunnen maken, zoals de klassieke talen en de kennis der klassieken), maar vooral omdat die jaren hem iets anders hebben bijgebracht, waaraan zijn genie méér te danken heeft gehad dan de studie hem had kunnen schenken, namelijk zijn observatie van de natuur en de kennis die uit de loutere observatie ontstaat, de *ervaring* van de natuur.

Het waren de raadsels van de natuur die hem bezighielden en die hem voor zoveel onbeantwoorde vragen stelden, dat hij later eenvoudig niet meer zou kunnen ontkomen aan de persoonlijke noodzaak op alles een antwoord te zoeken.

Leonardo haalde zijn inzicht en kennis uit zijn intense belevenis van zijn geboortestreek. Dat is een mogelijkheid, al is de band met de natuur, die voor hem zo inspirerend was, voor de talrijke 20e eeuwse stadsbewoners niet zo eenvoudig meer te realiseren. Maar hoe dan ook: het voorbeeld van een figuur als da Vinci kan op zijn beurt voor ons inspirerend werken, *buiten* maar speciaal ook *in* de vakantietijd.

Pierre H. Dubois

(Slot van pag. 4)

in de geest te beërvan heeft, op de duur? – Maar ze bleef lachen, zonder boosaardigheid, zeker, eerder zelfs vertederd, maar ik kon het toch niet langer verdragen, het ging tenslotte om een van mijn hoogste denkbeelden. En ik kwam overeind, en zodra ik recht stond sprong de wind op me af alsof die me had opgewacht en voelde ik me meteen temidden van een loeiende storm. Ik zette me schrap en begon te lopen, en zij achter me aan, roepend: Anna, gekke lieve Anna, je bent toch niet boos! – Ik schudde het hoofd, neen, dat was ik niet, maar waarom bleef ze dan ook lachen, wás ik soms belachelijk! Natuurlijk niet, maar weet je wat het is, m'n lieve Anna, ik ben te cynisch en jij bent te goed, geloof me maar, dat is het... En zo liep ik langs het strand, en de hooglopende golven raasden daar kwaadaardig op toe en achter die golven lag weer de zee als een wirwar van sissende reptielen, en zo liep ik dus ongeveer honderd meter

ver, en toen bleef ik plotseling stilstaan en zij achter mij aan eveneens. Voor mijn voeten lagen de kleren van de zwemmer. En al voordat ik de zee begon af te turen, die verlaten waterwoestijn in de storm, wist ik het al. Hij was nergens meer te zien. Hij zwom allang niet meer, hij dreef allang diep onder het loeiende water in een stilte die we absoluut noemen of eeuwig.

Maar zij die naast me stond hief de blik niet op. Ze bleef roerloos, als gebiologeerd, staan en keek al maar, als gebiologeerd, naar dat ellendige hoopje kleren... totdat ik zei: We moeten dat direct gaan melden. Toen kwam ze pas weer in beweging, maar zonder me aan te zien. Ze moest wel diep meelij met me hebben dat ze zo nauwkeurig aan mijn ontredde voorbij keek. En daarom bleef ze natuurlijk ook buiten staan toen ik ging melden dat ik een man had zien zwemmen, maar dat juist het ogenblik waarop hij verdrongen moest zijn aan mijn aandacht ontsnapt was.

Hordentoeurisme

Men ziet ze weer staan, die lange treinen terzijde van de perrons. Zij dragen namen als een belofte, en tegen het uur van het vertrek vullen de coupe's zich met reizigers en koffers. Langs de grote wegen snellen gerieflijk ingerichte autobussen voort, hun aandeel leverend in de grote vakantietrek, en aan de grensovergangen vormen zich rijen van voertuigen die verre streken tot bestemming hebben. Wie deze bedrijvigheid ziet en niet behoort tot hen die al deze vervoermiddelen bevolken, moet een vaag gevoel van afgunstig verlangen onderdrukken. Want reizen roept gedachten op aan verwachtingen die zich gaan vervullen, en aan menselijk geluk, dat immers steeds aan gene zijde van de horizon ligt.

En toch zullen er bij de velen die op reis gaan, slechts weinigen zijn aan wie de wijkende horizon het geheim van zijn beloften zal openbaren. Zij die de vertrekkenden na-ogen, denken daar echter niet aan. Er is zoveel waar men niet aan denkt.

Er is een tijd geweest – en ver ligt die nog niet achter ons – dat het reizen, als vorm van ontspanning, het voorrecht was van zeer weinigen. Zij waren zo gering in aantal, dat het niet nodig was voor hen extra-treinen met lokkende namen te laten rijden, en zij reisden ook niet in groepen, tezamen met onbekende mensen; op reis gedroegen zij zich zoals men van hen verwachtte dat zij zich zouden gedragen, en dat was zeer deftig en ingetogen.

Langzamerhand is het reizen ook gekomen binnen het bereik van hen die meestal hun vakantiële leven op steeds dezelfde plaats moesten slijten, en wier kennis van de roepende verten zich doorgaans beperkte tot wat vage herinneringen aan afbeeldingen uit een leerboekje op school. Tegen het einde van de vorige eeuw trad een maatschappelijke ontwikkeling in, waarvan een der kenmerken werd omschreven als ontvoogding van de massa. De deur van de wereld werd op een kier gezet, en deze kier werd allengs groter. Het is kort na de eeuwwisseling geweest dat in ons land voor het eerst groepsreizen werden georganiseerd tegen prijzen die binnen de draagkracht van velen – doch niet van allen; zover was men nog niet – vielen. Zij die deze reizen organiseerden, werkten uit idealistische overwegingen en lieten zich leiden door de opvattingen van Toynbee, die verkondigd had dat de met kennis en geestelijke gaven begiftigde de plicht had anderen van deze kennis en deze gaven te doen genieten, en dat was al heel wat in die tijd. Het is voornamelijk de Nederlandse Reisvereniging die hier baanbrekend werk heeft verricht.

Zij, die zich toen op de geschetste wijze bezighielden met het organiseren van reizen, hadden voor hun geestesoog het beeld van een steeds aangroeiende menigte van reislustigen, begerig om het wonder van de reisvreugde te ondergaan. Inderdaad nam het aantal van degenen die zich een reis konden veroorloven, voortdurend toe. Dit was een gevolg van het ontstaan van andere betrekkingen tussen de mensen onderling, van een verbetering van de sociale omstandigheden, van een bepaalde maatschappelijke ontwikkeling dus, maar ook werd de groei van de toeristenstroom mogelijk gemaakt en bevorderd door de voortschrijding van de techniek en de stijgende materiële welvaart, factoren die overigens in een nauw verband tot elkander staan.

Zo is het beeld geboren dat wij thans aanschouwen: de treinen en bussen gevuld met toeristen, en in de plaatsen die door hun landschapsschoon of bezienswaardigheden van kunstzinnige aard in de toeristische dynamiek als trekpleister fungeren, de drommen van mensen waaruit vele talen klinken.

De oppervlakkige toeschouwer van dit alles, die het begrip reizen verbindt met gedachten aan vreugde en ander menselijk geluk, aan verbetering van het mensdom, heeft de neiging in zijn beschouwingen nog verder te gaan. Aan de genoemde schone abstractheden voegt hij een flinke scheut internationale verbroedering toe, met de onvermijdelijk

daarmede gepaard gaande wereldvrede, hij versiert het aldus verkregen beeld met fraai gegroepeerde cijfers over aantallen verplaatste personen en hotelovernachtingen, en plakt er dan het etiket „sociaal toerisme” op. Met ogen, vochtig van verrukking staart hij dan naar het zo ontstane geheel, en hij is zich er niet van bewust dat hij een vertekende werkelijkheid voor zich ziet.

Sociaal toerisme. Het woord sociaal suggereert iets van zorg en bekommernis om de medemens, iets van verantwoord-zijn. In die betekenis moet men het niet plaatsen voor het woord „toerisme”, indien men althans met dit laatste de massale mensenverplaatsingen van deze tijd wil aanduiden. Die worden veelal met de benaming „horden-toerisme” beter gekarakteriseerd, hoewel deze uitdrukking – wat maar gelukkig is – niet op het toerisme in zijn geheel van toepassing is.

Dit hordentoeurisme, waarvan men de omvang vooral niet dient te onderschatten, wordt door velen aan wie gevoel van verantwoordelijkheid niet vreemd is, met bezorgdheid gadeslagen, omdat het gevaren inhoudt; gevaren, niet slechts voor degenen die de horden vormen, doch ook voor hen die daartoe uitdrukkelijk niet wensen te behoren. Voor deze laatsten is het gevaar voornamelijk hierin gelegen dat op de duur de horden zullen gaan bepalen wat er op het gebied van het reizen wel en niet zal geschieden.

De horden worden gevormd door hen voor wie een reis geen reis is, maar een roes; in wier leven de reis een functie heeft die men kan vergelijken met die welke Carnaval voor de katholiek heeft: een maatschappelijk aanvaarde vorm van uit-de-band-springen en afreageren. De horden bestaan ook uit hen, die reizen omdat nu eenmaal een ieder dat doet, die volkomen willoos zich overgeven aan een gestandaardiseerde wijze van vakantie-besteding, in elkander gezet door een gewiekst reisbureau, en die zich slaafs laten overtuigen dat zij bar veel genieten.

Het is volstrekt niet nodig dat er van horden slechts sprake is bij groepen die, van een centraal punt uit, worden gevormd. Tot de hordentoeuristen reken ik ook hen die de godganselijke zondag op enkele meters van hun auto in de berm van onze grote wegen doorbrengen. Op hen en op de slaafse groepsreiziger heeft de allernieuwste vorm van recreatie: „zitten, kijken, en vooral niet zelf denken”, reeds tenvolle vat.

Het wezenlijke van reizen als vorm van vrije-tijdsbesteding is wel het weg-zijn uit de dagelijkse omgeving. Men kan het doen en laten van de toerist in zijn gewone dagelijkse omgeving niet beschouwen als los te staan van zijn gedrag en verrichtingen op reis. In zijn boek „De gezonde samenleving” heeft dr. Erich Fromm op indrukwekkende wijze de mens in de moderne maatschappij beschreven. Hij vindt dat die mens eigenlijk geen volledig mens is, en zijn diagnose zou men – zeer bekort – aldus kunnen omschrijven: vervreemding van zichzelf en van anderen, aanbidding van de economie als allesomvattend beginsel, en onderdrukking van het creatieve element dat in de menselijke persoonlijkheid niet kan worden gemist.

Die menselijke creativiteit mag men overigens niet beschouwen – dat zal Fromm's bedoeling ook wel niet zijn – als een doel op zichzelf, doch als een middel van verwezenlijking van een onontkoombare menselijke behoefte, nl. zichzelf tegenover zichzelf en tegenover de anderen voortdurend waar te maken.

Nu gaat deze mens, zoals Fromm hem heeft beschreven, op reis. Hij heeft een vaag besef dat hem ergens iets ontbreekt, hij heeft een gevoel van onbevredigdheid, en is bezielde van een verlangen waarvan hij oorzaak, doel noch richting kent. Zijn reizen is een wilde vlucht naar datgene wat hij misschen nog met het inhoudloze woord „vrijheid” aanduidt, het is een zich rusteloos verplaatsen, het is dikwijls een roes die hij beleeft om iets te vergeten wat hij niet kent, en waaruit hij bij zijn terugkeer ontwaakt met een kater, en soms zelfs met een neurose. Er zijn er duizenden, tien-duizenden, zoals hij.

Vele toeristen zijn beklagenswaardige mensen.

Zij verdienen ons medelijden en wij moeten hen helpen.

Maar hoe?

W. Wenting

Nood in Griekenland

Er is in de afgelopen jaren veel gesproken, geschreven en ... getheoretiseerd over de positie van de onderontwikkelde gebieden. Vaak is hierbij uit het oog verloren, dat Europa zèlf nog vele onderontwikkelde gebieden telt. Ik denk hierbij aan Spanje, aan Sicilië, waar de idealistische architect Danilo Dolci allerlei activiteiten ontplooid heeft om de Siciliaanse paupers te helpen door werkverschaffing, verbetering van landbouwmethoden, irrigatie enz. Dan is er Griekenland, een land, dat als bakermat van de Europese cultuur in het algemeen en van het humanisme in het bijzonder nog altijd een bijzondere plaats inneemt in ons oude werelddeel.

In economisch opzicht is Griekenland in de loop der eeuwen (tot 1830 heersten hier de Turken) steeds meer achteropgeraakt. De laatste oorlog en de daarop volgende communistische opstand, welke met veel wreedheden gepaard gingen, zijn een ernstige rem geweest voor de

ontwikkeling van het land. Hieraan werd ik opnieuw herinnerd door een mededeling in het Griekse tijdschrift „Pictures from Greece” (maart 1960) over het Amerikaanse „Foster Parents' Plan” (Pleegoudersplan). Het artikelje geeft in het kort de geschiedenis van een Griekse wees, die haar vader tijdens de communistische opstand verloor. De genoemde organisatie helpt meer dan vierduizend arme Griekse wezen. De kinderen krijgen maandelijks 8 dollar en voorts zendingen voedsel en kleding. Dit „Foster Parents' Plan”, dat gevestigd is in New York, heeft sinds 1949 veel nood onder de jeugdige slachtoffers van oorlog en burgeroorlog kunnen lenigen.

NOVIB wil helpen

Een dergelijke organisatie heeft ons land helaas niet. (Het is mij niet bekend in hoeverre adoptie

van Griekse kinderen mogelijk is.) Maar wel zou ik in dit verband willen wijzen op het prachtige werk van de Nederlandse Organisatie voor Internationale Bijstand (NOVIB), die een speciaal project voor Griekenland heeft opgeworpen. Dit project beoogt de bouw van een technische school in Chryssooupolis in Noord-Griekenland. Door de bouw van deze school hoopt men het algemene ontwikkelingspeil te verhogen, waardoor ook nieuwe mogelijkheden geschapen worden om de welvaart te vergroten. Naast het Chryssooupolisproject heeft de NOVIB nog enkele kleine projecten uitgevoerd, nl. de aanleg van waterleidingen in Elafochori en Neon Amarousion. Het zijn projecten, die onze aandacht en ... medewerking verdienen! Daarom tot slot nog het adres en het gironummer van de NOVIB: Noordeinde 68 A, Den Haag, giro 64.53.00.

P. Krug

Vlieg er eens uit met een boek

„Vlieg er eens uit met een boek” zeggen de lieden uit de wereld van boekhandel en uitgeverij op hun kleurrijke affiches en daarmee zullen zij stellig bij menig vakantieganger niet aan een dovemansdeur kloppen. Zelfs wie in zijn jaarlijkse adempauze naar zonnige landen kan trekken, moet rekening houden met atmosferische depressies en dan kan op een druilerige regendag een welgekozen boek een plezierige afwisseling zijn van het vakantievertier in de vrije natuur of het ondergaan van oud stedschoon. En wie zal, luierend op een lauw strand of in de schaduw van geurende dennebomen, niet eens willen grijpen naar een boek om zijn geest een even verfrissende verpozing te geven als zijn zinnen in zo ruime mate genieten? Daarvoor behoeft hij nog niet eens te behoren tot de verstokte lezers die *nooit* de deur uitgaan zonder lectuur bij de hand te hebben.

Zo'n boek kan dan van alles zijn: een pocket-uitgave van een geliefd auteur, een boeiend reisverhaal, een alleen maar ontspannend roman-*netje* of detective*tje*. Maar sommige drukpersprodukten komen toch wel heel in het bijzonder als vakantielectuur in aanmerking. Daartoe behoren de meestal kleurige boekjes over vreemde landen en volken die de laatste jaren de beproefde Baedekers en hun soortgenoten concurrentie zijn komen aandoen door geen minutieuze opsomming van bezienswaardigheden te geven, maar de toerist met het karakter van de te bezoeken streek vertrouwd te maken. *Servire in Den Haag* zette daarvoor een *Panoramareeks* op stapel, waarin met goede kleurenfoto's versierde beschrijvingen voorkomen van de *Provence*, *Griekenland*, *Beieren* en het *Heilige Land*. In een andere serie, *Servire Artibus*, gaat Marinus Schroevers „Op zoek naar Nederland” om daarover in een persoonlijke stijl dingen te vertellen waarvan de gebruikelijke reisgidsen geen weet hadden. In dezelfde serie verscheen van dr. A. J. Bernet Kempers „Borobudur” mysteriegebeuren in steen”.

Weet je nog wel?

Geheel in de trant van het enkele jaren bij *De Bezige Bij* uitgekomen „Weet je nog wel”, een boek van pluche en plezier over de eerste dertig jaar na de eeuwwisseling, verscheen bij dezelfde uitgeverij „Weet je nog wel de jaren dertig” dat de daaropvolgende tien jaar omvat met reportages over wat ons mensen van Nederland in die tijd van crisis en oorlogsdreiging bezig heeft gehouden. Ruim 250 goede foto's en een grammofoonplaatje met de stemmen van kunstenaars en politici (ja, ook Adolf Hitler!) ondersteunen het herinneringsbeeld.

De Arbeiderspers deed er goed aan een herdruk te geven van *Cruys Voorberghs „Erfenis van Eeuwen”*, een even plezierig als deskundig geschreven boek over onze oude klederdrachten en volksgebruiken die (u zult het misschien in uw vakantie bemerken) sinds de verschijning van de eerste druk in 1941 alweer méér herinnering aan een kleurrijk verleden geworden zijn. Bij dezelfde uitgeverij verscheen, samengesteld en ingeleid door Halbo C. Kool, „*De fabelwereld*”, een collectie die zich uitstrekt van Aesopus en zijn medefabeldichters uit de Oudheid tot Karel van de Woestijne, Jan Prins en M. Nijhof in onze eigen tijd. Ook verscheen, samengesteld en ingeleid door Jaap van de Merwe, „*Nederlandse Chansons*”, met cabaretliedjes van „klassieken” als Eduard Jacobs, Jean-Louis Pisuise en Dirk Witte en de ouderen en jongeren die hier te lande het cabaret tot bloei brachten met soms ironische, soms sentimentele of alleen maar kolderieke teksten, waartussen ineens een paar regels echte poëzie kunnen verrassen.

Wie toch maar liever in zijn vakantiebagage een roman meeneemt, zou zich misschien wel bevinden bij een mede door *De Arbeiderspers* onder de titel „*Het hart is een havik*” verschenen Nederlandse uitgave van Carson McCullers' prachtige boek „*The heart is a lonely hunter*” als niet in de overigens goede vertaling het

neger-amerikaans er zo erbarmelijk kreupel was afgekomen. Zelf beleefden we in onze vakantie plezier aan „*Een tijd van gaan*”, ook van de A.P., geschreven door de in Zuid-Afrika wonende Nederlandse Marie Sprake Follett over de belevenissen van een weesmeisje in Amsterdam en de Kaapkolonie ten tijde van de Oost-Indische Compagnie. D-z

Het geheim

15 Jaar geleden – 6 augustus 1945 – luidde de atoombom op Hiroshima de laatste fase van de tweede wereldoorlog in. Tallozen die toen nog in de jappenkampen in leven waren, onwetend van de ellende waarmee hun vrijheid gekocht werd, beleefden op hun wijze de nieuw verkregen vrijheid.

Een impressie hiervan heeft Willem Brandt gegeven in zijn oorspronkelijk voor de radio geschreven verhaal *Het Geheim*.* In de inleiding tot het verhaal kan men lezen dat het bedoeld is als document en eerbewijs.

Dit is misschien te veel gezegd, desondanks mogen wij dankbaar zijn dat Brandt met zijn sober relaas over de laatste ogenblikken in een concentratiekamp nogmaals onze aandacht op dit verschrikkelijk gebeuren vestigt en zodoende tot nadenken aanspoort. R. R.

* Willem Brandt, *Het Geheim*, N.V. Uitgeverij W. van Hoeve, 's-Gravenhage.

Lezingen voor de radio

- 21 augustus, 9.45 uur (VARA): W. Holtland: „Want de goden zijn afgunstig”.
28 augustus, 19.45 uur (VARA): W. C. Koppenberg: „De statuszoekers”.
4 september, 9.45 uur (VARA): Dr. W. Kraak: „Niet actueel?”

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,- per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.

De uitzendingen voor de AVRO-microfoon vinden steeds plaats op de eerste dinsdag van de maand, des middags van 4 uur tot 4.15 uur.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

Dat is 't!

Is het uw keus met de vakantie
Dat u in troebel water vist,
Gun ook aan anderen hun expansie
Wees humanist!

En kan het zijn dat u in Pisa
Uw beurs met harde guldens mist,
Daar is méér scheef gegaan in 't leven
O, humanist!

Vergeet niet om uw hoed te lichten
Voor de gezeten bermtourist,
Ook hij heeft vele aangezichten ...
Van d' humanist!

Voorkom de ramp dat u zich dromend
In uw hotelkamer vergist,
Wie u ook treft ... wees stééds voorkomend
Als humanist!

Verspil uw lach, uw lust, uw duiten,
Vertoef met Christen of Boeddhist,
Maar laat de Lieve Heer er buiten
Hoor, humanist!

Kom tot uzèlf, tot ieder ànder,
Voor twaalf maanden opgefrist
Zet u 't bestaan weer in elkander ...
Dàg, humanist!

d' See-Uyl

Mens en kosmos

De eerste drie nummers van het tweemaandelijks tijdschrift „Mens en Kosmos” (Uitg. N. Kluwer, Deventer), welke dit jaar verschenen, bevatten een grote variatie van artikelen. In het Januari-nummer besprak Dr. D. H. Prins het nieuwe boek van Koestler „*The slowwalkers*”. Dra. H. O. H. van Lessen-Douwes Dekker schreef over „Klassieke en romantische elementen in Schillers dramatische techniek”, terwijl Dr. C. J. Schuurman zijn serie psychologische artikelen „De rode draad in ons leven” voortzette. Een nieuwe rubriek „Uit de tijdschriften” werd geopend.

Het maartnummer bevatte artikelen van Dr. R. van Brakell Buys over het boeddhisme, A. van der Wissel over „De godsdienst des geestes” en voorts schreef de Indische denker Prof. K. Seshadri over „Religie als symbolentaal”. Verder werd een verslag opgenomen van een cursus van de Internationale School voor Wijsbegeerte over mystiek. Dr. Prins schreef een beschouwing over het aangrijpende boek van Anders „*Der Mann auf der Brücke*”. Voorts bevatte dit nummer een herdenkingsartikel over Camus.

In het meinumnummer wordt aandacht gevraagd voor een zeer lezenswaardig artikel van mevr. F. Reddingius-Salomonsen over Ortega y Gasset. De bekende psycholoog en Aziëkenner K. Graf Dürckheim schreef over „De ervaringswijsheid van het Zen-Boeddhisme als opgaaf voor het Westen”. Van Albert Schweitzer werd een bijdrage opgenomen getiteld „De wil om te leven”. Ieder nummer bevat voorts een aantal actuele beschouwingen in de rubriek „Van Heinde en Ver” en boekbesprekingen.

VERPLEEGSTER WORDEN?

vraagt inlichtingen bij **GEMEENTELIJK ZIEKENHUIS, ZAANDAM**

Gunstige voorwaarden voor leerlingen

Aanvangssalaris f 109,84 per maand,

benevens vrije kost, inwoning, bewassing en geneeskundige verzorging.

Verstrekking van dienstkleiding – Tweemaal per maand vergoeding van reiskosten.

Goede vooruitzichten als het diploma verkregen is.

U.L.O.-diploma strekt tot aanbeveling.

Inlichtingen bij de Adjunct-Directrice

Mogen wij onze lezers nog eens attent maken op de volgende door het Humanistisch Verbond uitgegeven brochures?

U kunt deze verkrijgen tegen de hierachter genoemde prijzen.

Wat ben ik eigenlijk?	f 0,25
Dit wordt gedaan	- 0,30
Een verrassende ontmoeting	- 0,25
Het rassenprobleem	- 0,25
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom	- 0,75

Een volledige brochurelijst wordt U op Uw verzoek gaarne toegezonden.

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging.

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris: J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

CREMATIE

is

waardig en piëteitvol

Inlichtingen worden U gaarne verstrekt door de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE

Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

Tel. (070) 55 47 97

LIDMAATSCHAP: f 2.- PER JAAR

HUMANISTISCHE LUISTERKRING

„HET WOORD VAN DE WEEK”

De nieuwe omroepwet geeft het Humanistisch Verbond geen eigen zendtijd zoals de kerken die hebben.

Ruim 25.000

personen gaven zich op als lid van de humanistische luisterkring om onze eis voor eigen zendtijd kracht bij te zetten. Helpt mede dit aantal te vergroten door u NU aan te sluiten!

Aanmeldingen door middel van: storting of overschrijving van f 1,- op girorekening 58 t.n.v. Hum. Luisterkring „Het Woord van de Week” of per briefkaart of aanmeldingsformulier met f 1,- extra porto.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT voor wetenschap en cultuur, wil een blad zijn voor de verdieping van de humanistische overtuiging

Redactie: Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. H. Freudenthal, F. P. Huygens, Prof. Dr. Libbe van der Wal en Prof. Dr. B.W. Schaper,

Abonnementsprijs: f 7.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates en voor studenten f 6.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**

Oudegracht 152, Utrecht

Giro 582293